

Tre stammers møte av Carl Schøyen

I år er det hundre år siden boka Tre stammers møte kom ut. Med de tre stammene menes samer, kvener og nordmenn.

I boka følger vi Skouluk-Andaras, lærer og kven med røtter i Tornedalen. Forfatteren selv skriver seg inn i historien og nevnes som en fremmed som søker kunnskap. Første del behandler samisk tradisjon, historie og dagligliv, mens andre del handler om innvandringen fra Tornedalen til Midt-Troms på 1800-tallet. Særlig skildres praksisen med å frakte barn over grensa i følge med samer under sesongflytting, slik at de kunne komme unna vanskelige levevilkår i hjemlandet. Boka omtaler også læstadianismen som en viktig samfunnsendrende bevegelse.

I 1977 kom en nyutgave av boka med et forord av Nils Magne Knutsen som kaller Tre stammers møte et sentralt verk innenfor nordnorsk litteratur.

Norske ødegårder: Historien om stedene vi forlot av Øystein Morten (fotograf: Pål Hermansen)

Forlatte og fraflyttede steder kan være fascinerende. De kan vitne om dramatiske historier og avsluttede kapitler i menneskers liv. Aldri har så mange gårder blitt lagt ned som i vår tid. På ødegårdene er det ingen som bor, ingen som ferierer. Naturen tar langsomt over husene og visker ut sporene etter dem som levde der tidligere. I denne boken blir leseren med til ødegårder over hele Norge. Noen av dem har stått tomme lenge, andre bare i noen få år.

Ødegården på Skallnes i Vadsø kommune ligger ytterst i strandkanten mot Barentshavet, med beitemark, steingjerder og bygninger som er i ferd med å falle sammen. Den er et eksempel på at 1800-tallet ikke bare var ei tid for utvandring, men også for innvandring. Den første eieren kom fra Kemijärvi i Nord-Finland. Gårdshuset er fra 1866 og kan ha vært brukt som losjhus for finlendere på sesongfiske. Det ble seinere ombygd til et varangerhus med innebygd fjøsdel.

Norske ødegårder er blitt ei vakker, original og lesverdige bok, der tekst og foto til sammen danner et mangesidig portrett av hver enkelt gård uten å heroisere eller idyllisere.

Spøkelset og Stjernegutten 3, på kvensk Kummitus ja Tähtiopika 3 av Agnes Eriksen

I bok nummer tre om Kummitus (Spøkelset) og Tähtiopika (Stjernegutten) av Agnes Eriksen kommer Stjernegutten igjen på besøk til Spøkelset. Våren går mot sommer i Steinbygda, og de to møter nye venner blant fugler og dyr og mennesker. Noen av dem har problemer som må løses i fellesskap. Det meste ordner seg til slutt, også for den som skal lære seg å svømme og er litt redd!

Illustrasjonene er Agnes Eriksen egne fotografier av naturformer i fjæra. De har menneskelig uttrykk, men har også noe mystisk og flertydig over seg som små og store lesere kan fordype seg i.

Alle tre bøkene har parallell tekst på kvensk og norsk, og teksten er satt opp på en leservennlig måte.

Hver måned vil bibliotekene i Finnmark levere en side med litteratur- og kulturstoff til glede for Finnmarkens lesere.

Kvensk språk og litteratur

VERONICA ANGELL BERGLI
Rådgiver Finnmark fylkesbibliotek (mye av teksten er basert på innhold fra Kvensk bibliotekjeneste)

12. april ble det klart at Vadsø og Porsanger får Finnmarks første språksentre for kvensk. Dette kommer som en konsekvens av Kommunal- og moderniseringsdepartementets Måltrett plan 2017-2021 - videre innsats for kvensk språk. Fra før av har det vært tilsvarende språksentre i Troms.

I 2015 samarbeidet Finnmark fylkesbibliotek, Troms fylkesbibliotek, Nordreisa bibliotek og Universitetsbiblioteket UiT - Norges arktiske universitet om forprosjektet Kvensk bibliotekjeneste. Et resultat av dette ble nettstedet kvenskbibliotekjeneste.no som ble lansert 1. juni 2017. Bibliotekjenesten inneholder omtaler av kvenskpråklige utgivelser og omtaler av utgivelser om kvenske/norskfinske forhold på alle språk. Nyheter fra kvenske/norskfinske formidlingsarenaer presenteres i kalenderen, og hvert kvartal samles nye innlegg i et nyhetsbrev som kan abonneres på. Nettsiden oversettes til kvensk av Kvensk institutt.

For de som ikke er så kjent med den nasjonale minoriteten kvener/norskfinner kan man kort si at det er en folkegruppe med røtter i Nord-Sverige og Finland. I Nord-Troms er det dokumentert kvensk bosetting fra 1500-tallet av, mens de mer omfattende flyttebevegelser til Troms og Finnmark pågikk fra første halvdel av 1700-tallet og i andre halvdel av 1800-tallet. Det foreligger ingen offisiell statistikk over hvor mange som regner seg som kvener/norskfinner i dag. Gruppen fikk status som nasjonal minoritet i 1998, da Stortinget ratifiserte Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter.

Minoriteten representeres av tre interesseorganisasjoner, Ruijan Kveeniliitto/Norske kvener forbund, Norsk-Finsk forbund/Norjalais-Suomalainen Liitto og Kvenlandsforbundet/Kveeni-maayhistys. Minoriteten kaller seg selv kvener og norskfinner, og språket for kvensk eller finsk. Kvensk er et finsk-ugrisk språk som er nært beslektet med meänkieli i Sverige og med dialek-

KVENSK: 1. juni 2017 ble nettstedet kvenskbibliotekjeneste.no lansert. Bibliotekjenesten inneholder omtaler av kvenskpråklige utgivelser og omtaler av utgivelser om kvenske/norskfinske forhold på alle språk.

ter i Nord-Finland. Kvensk ble anerkjent som nasjonalt minoritetsspråk i 2005. Fra 2011 er begrepene kvener og norskfinner likestilte som navn på minoriteten.

Kaisa Maliniemi, i dag avdelingsleder ved Vadsø museum - Ruija kvenmuseum, levte i 2001 en doktorgradsavhandling om kvenlitteraturen i nord. Hun fokuserte spesielt på Idar Kristiansens romanserie i fire deler, Kornet og fiskene og den frittstående romanen Nådekvalpens dal. Da avhandlingen ble levert var det få som hadde skrevet om kvener i litteraturen, og Maliniemis innledende diskusjon av begrepet kvenlitteratur er derfor et sentralt bidrag i prosessen med å skille kvensk litteratur fra nordnorsk litteratur generelt.

Noen temaer peker seg ut i det Maliniemi definerer som kvenlitteratur. I bøker av Bente Pedersen, Hans Kristian Eriksen og Idar Kristiansen finner man igjen temaene sult og nød i Finland som årsak til utvandringen, reisen til Varanger og læstadianismen. Et annet viktig aspekt ved kvenlitteraturen er at den bygger på en muntlig fortellertradisjon om blant annet opphav.

Sjangeren i romanserien Kornet og fiskene er vanskelig å bestemme. Maliniemi diskuterer ulike muligheter

og faller ned på sjangeren mytisk realisme. Det er de mange fortellingene om det overnaturlige i folketroen som gjør at denne betegnelsen passer. Idar Kristiansen har hentet inspirasjon fra muntlige fortellinger om draugen, troll og tusser, og ikke minst er det flere av personene som har synske evner. Her trekker Maliniemi paralleller til religion og Lars Levi Læstadius' skildring av underjordiske. Både i Kornet og fiskene og Nådekvalpens dal forklarer forskeren hvordan læstadianismen kommer til uttrykk. Samtidig som Kristiansen viser noen av læstadianismens verdier på en positiv måte, kritiserer han også predikantene for å være hyklerske.

Kapitlet om kjønnsforskjeller i Kornet og fiskene er svært interessant. Der viser forskeren hvordan Heikkis mannlige identitet utvikles og gradvis fjerner seg fra kvinnelige identitetsmarkører. Reising er en viktig del av dette. Diskusjonen av den stereotypiske fremstillingen av kvinner i romanene er også nyansert og spennende. Maliniemi identifiserer flere typer i teksten: den kjærlige moren Hilma, den lettsindige Inkeri, den jomfruelige Marja og den makt-syke Kreeta.

Avhandlingen gir en bred innføring i kvenlitteratur og

ikke minst i Idar Kristiansens forfatterskap. I tillegg har den et kapittel om finnskoglitteratur. Maliniemi er ikke bare opptatt av litteratur i avhandlingen, men også andre kulturelle uttrykk som sang og dans.

I den tidligere nevnte målplanen skisserer Regjeringen opp fire hovedmål:

- Kvensk skal være et levende språk
- Barn, unge og voksne skal få mulighet til å lære og bruke kvensk språk
- Kvensk språk og kultur skal være kjent i det norske samfunnet og synlig i det offentlige rom
- Offentlige myndigheter skal ha kjennskap til og kunnskap om kvensk språk og kultur

Det finnes ingen offisiell statistikk over hvor mange som snakker kvensk i dag. Antall språkbrukere oppgis ofte å være mellom 1500 og 10 000, hvor av de fleste kvenske språkbrukere er over 60 år. Samtidig som kvensk språk er i en kritisk situasjon, er holdningen til språket i endring. Det pågår nå en språkrevitaliseringsprosess i kvenske miljøer. Vi håper nettstedet kvenskbibliotekjeneste.no kan være med på å støtte oppunder denne revitaliseringen, samt være med på å gjøre kvensk litteratur og litteratur om kvenske/norskfinske forhold mer kjent.